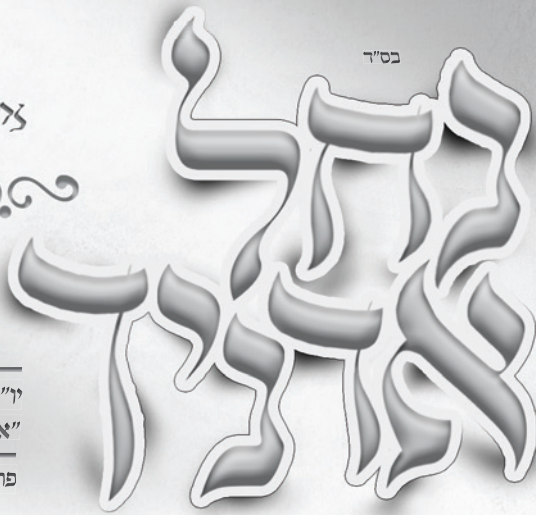

להגלות נעים תורה וחסידות
מנדר היוצא מעזר

יו"ל ע"י התאחדות האברכים
"אדנים לתורה" דחסידי זוטשקא
פר' בהעלותך תש"פ + גליון ג"ב

נחל קדומים

דברות קודש ממעיין נבע, כ"ק מרן רבו"ק ז"ע

חלוקי הנחל

פלאות התורה מאוצרותיו של
הנה"ח ר' זרח רוזנטל שליט"א

להטהר מכל תאוות רעות

והאספסף אשר בקרבנו התאוות תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר (במדבר י"א, ד). יל"פ דאם עדיין נפשו לא מטהרה ועדיין יש בתוכו תערובות טוב ורע, נופל לתאוות רעות ר"ל. "וישבו ויבכו גם בני ישראל", פירושו: אע"פ שלפעמים עושים תשובה ובוכים שיהיו נקראים בשם בני ישראל, היינו שרוצים להיות יהודי, אמנם מפני שלא נטהרו לגמרי מתערובות טוב ורע נופלים לתאוות, וזהו "ויאמרו מי יאכלנו בשר". וצריך להתחזק בזה ולהתפלל לפני השי"ת באמת וביראת ה' כל היום, והבא לטהר מסייעים לו.

(רביה"ק ר' מאיר מפרימילאן ז"ע)

במקום ההסתר שם טמון הניצוץ האלוקי

וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות וגו', ובמקום אשר ישכון שם הענן שם יחנו בני ישראל. ביאור ענין הענן שהי' מכסה את המשכן, וכן בכל המשך הפרשה הי' הענן מורה היכן יחנו והיכן יסעו. ונראה דהענן מרמז על הסתר המכסה על אור האלוקי, שבכל מקום שיש התגלות השכינה בא הענן לכסות ולהסתיר, וכמו שבמעמד הר סיני נגלה ד' בעמוד הענן. וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה (מלים א' ת, ב) ד' אמר לשכון בערפל. שבעוף האלוקות מכוסה ומוסתה.

והענן שהי' מכסה על אהל העדות, מרמז לנו שהתורה המונחת בארון העדות, היא בלתי ניתנת להשגה בשכל האנושי, שהרי רחבה מארץ מדה ועמוקה מני ים, וכמה שהאדם לומד ומשיג בשכלו, עליו לדעת שהנסתר שבה רב על הגלוי. כי התורה היא חכמתו של הקב"ה, ולתבונתו אין חוק.

ומה שהענן הי' מורה הדרך לישראל היכן יחנו, ובהעלות הענן היו יודעים שעליהם לנסוע. כתב באור החיים הק' (פסק סג) והטעם בזה לפי מאמר אנשי אמת שטעם העברתם במדבר הוא לברר ניצוץ הקדושה השבויות ביד שוכן מדבר ציה, אשר על כן היודע נסתרות היה משער שיעור אשר יספיק לביורו במקום

ההוא, אם מעט ואם הרבה, והיו מתעכבים כפי הצורך. גם לא היו חונים אלא במקום שיש לברר ולא במקום שיספיק בו הביורו במשך זמן הילוכם בו, עכ"ל. כי הכל הי' כפי צורך ביורו הנצוצות הק'. ובמקום אשר ירד הענן לשכון, הי' זה מורה לבני ישראל שכאן טמון וגנו בהסתר ניצוץ אלקי שצריך לגלותו, ולהעלותו אל שורשו, וכאשר נעלה הענן משם, היו מבינים מזה שם ונגמר ההסתר, ונתעלה הניצוץ אל שורשו, וממילא יכלו להמשיך במסעם.

(כ"ק מרן רבינו הנחל יצחק ז"ע)

אהרן השפיע שלום בלבבות ישראל

"ויעש כן אהרן" וגו' וברש"י "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה". ונראה לפרש בדרך רמז דהנה אהרן הכהן היה אוהב שלום ורודף שלום כדאימא במסכת אבות (פרק א, ט) "הלל אומה, הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום", ובאבות דרבי נתן (פרק יב, ג) מבואר שכשהיו שני בני אדם מתקוטטים הלך אהרן הכהן לכל אחד מהם שלא בידיעת חבירו, ואמר לו ראה חברך איך הוא מתחרט על שחטא לך והוא אמר לי שאבוא אליך לבקש שתמחול לו, ומתוך כך היו עושים שלום ביניהם. ולאורה תמוה מנין לאהרן הכהן לשנות מהאמת כדי לעשות שלום בין אדם לחבירו. אמנם נראה לבאר שבאמת כאשר אהרן הכהן סיפר לראובן ששמעון מתחרט על מעשיו אזי עי"ז גופא השפיע על ליבו של שמעון שבאמת יתחרט על מעשיו וירצה לבקש מחילה מראובן, וכן להיפוך וא"כ נמצא שאהרן הכהן אמר רק אמת.

ובזה יש לפרש הכתוב "ויעש כן אהרן" להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, היינו שאהרן הכהן לא הוצרך לשנות מהאמת כדי לעשות שלום בין אדם לחבירו, אלא אהרן הכהן ברוב צדקתו וקדושתו השפיע על לב שניהם רצון לעשות שלום ולאחמ"כ הלך כביכול בשליחותם לפייסם בדברים ולהרבות אהבה ואחווה שלום ורעות.

(כ"ק מרן אדמו"ר ז"ע)

בטוב צדיקים תעלוץ קדיה

בהדרת קודש וברגשי ששון ושמחה גיל וחדוה
הננו לשגור בזה ברכת מזל טבא וגיא יאה קדם אבינו רוענו

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לרגל השמחה השוויה במעון הקודש באירוסים בנו
הבה"ח יצחק אייזיק נ"י למזל טוב ובשעט"מ

וברכת ה' אלוקי מעונה שיעלה הזיווג יפה
ויזכה מרן רבינו שליט"א לראות מזיווג זה ומכל יוצ"ח
דוב נחת דקדושה, דורות ישרים מבורכים לתפארת עץ אבות
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וסיעתא דשמיא, אב"ה.

המברכים בקדיה אל מול פני הקודש
המערבת

שבחו של אהרן שלא שינה

פלא הדלקת שלהבות המנורה אל מול האמצעי
והענין הפנימי של התקשרות כל בני ישראל

הטיית השלהבות אל מול פני המנורה

בהחת"ס והמהר"י מבעלזא זי"ע מחדשים בדברי רש"י הק' עה"פ "ויעש כן אהרן" להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, כיון שהיה כאן ציווי לעשות דבר שאינו שייך ע"פ הטבע - שאהרן נצטוו שלא רק ששת הפתילות יהיו נוטים כלפי האמצעי, אלא שג"כ שלהבות האש של הנרות יהיו נוטים באלכסון שלוש מכל צד כלפי הנר האמצעי, אע"פ שטבע האש לעלות כלפי מעלה - וע"ז נאמר החידוש ויעש כן אהרן שלא שינה והדליק המנורה שלא על פי הטבע!

ד' היסודות בארם וכבריא

ומסבירים ע"פ דברי רח"ו בעץ חיים (שער קיצור אבי"ע דף קי"ז) שישנם ד' יסודות שמרכיבים כל דבר בבריא עפר מים רוח אש וכן באדם לצורך קיומו מוצאים את ענין הד' יסודות כמו שמובא שנישם ד' כוחות. כח המושך - שגורם שהמאכל ימשך למעינו פנימה (ג"כ כאשר אוכל כשהוא הפוך, וראשו למטה), והוא מיסוד הרוח. כח המחזיק - שמשאיר המאכלים בגוף, שהוא מיסוד העפר. כח הנעכל - שהוא מיסוד האש. וכח הדוחה - להוציא הפסולת מהגוף שהוא מיסוד המים.

ובא וראה פלאות שעל פי זה נבין בס"ד פשט בגמ' גיטין (דף נ"ו ע"ג), שמספרת שכאשר טיטוס הרשע היה בספינתו עם כלי המקדש עמד עליו נחשול שבים להטביעו, אמר טיטוס הרשע: כמדומה אני (בעץ יוסף מבאר שטיטוס ראה שכל שאר האוניות נסיעות בשלום ורק ספינתו נמצאת בסערה - אז הבין שאין זה מקרה) שאלוקיהם של ישראל אין כוחו אלא במים. שהרי רואים פרעה טביעו בים סוף, וטיטוס במים של נחל קישון, ולכן עומד הוא עכשיו להטביעני דוקא במים. [והאמת הוא שהקב"ה דרכו לאבד הרשעים במים כיון שהמים מוחין את הצורה - כך מבאר המהר"ל בחידושי אגדות נצח ישראל פה, ובגרש ירחים שטיטוס הרשע האמין כמו דעת הרשעים שמבואת בירושלמי ע"ז פ"ג סוף ה"א - שאין הע"ז שולטת בים - ולכן אמר שכוחו של הקב"ה דוקא בים - מקום ששם אין שליטה לנחות הע"ז] אם גיבור הוא, יעלה ליבשה ויעשה עמי שם מלחמה. יצאה בת קול מהשמים ואמרה לו: רשע בן רשע בן בנו של עשיו הרשע, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, ומבררת הגמ' מיד מדוע נקרא ויתוש "בריה קלה", משום שיש לו פה להכניס את האוכל, ואין לה פתח להוציא הפסולת מהגוף. עלה ליבשה ועשה עמה מלחמה! וכך הוה, שנכנס בחוטמו ויתוש, וניקר במוחו שבע שנים עד שנעשה בגודל של גוזל בן שנה במשקל שני ליטרין עם פה מנחושת וציפורניים של ברזל!

והנה כאשר הגמ' מספרת על הבת קול שאמרה לטיטוס: בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, מיד הגמ' חוזרת להסביר מדוע נקרא בריה קלה שמכניס ולא מוציא. והלאורה

המשך בעמוד ב' <<<

תמימות בעבודת ה' כפי שמזמין הקב"ה לנו

בו גם כן שמץ כלשהוא מאותה עבירה, דקה מן הדקה. וע"כ כאשר ראו ישראל את הפגם הזה שבערב רב ש"ייהי העם כמתאוננים" ו"התאווא תאוה", מיד התחילו לפשפש במעשיהם לבדוק במה חטאו בענין זה של אכילה. ואז עלתה במחשבתם טענה שהיתה להם "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים", והכוונה בזה שהיתה להם טענה על כך שבמצרים היתה עבודת האכילה שלהם להעלות את ניצוצות הקדושה שנתפזרו במצרים, וזה נעשה ע"י "הדגה", והכוונה בזה הדנה אמרו חז"ל (שבת ק"ד) שאות ג' קודמת לד' לרמז "גמול דלים". ותיבת "דג" הוא בהיפוך ד' קודמת לג'. והענין הוא שבמצרים היו ישראל גומלים חסד עם הדגים שהיו מעלים אותם אל הקדושה, ולכן במצרים נעשה להם נס לישראל שכאשר באו לשאוב מים מן היאור, היו הדגים קופצים אל תוך כליהם (יומא ע"ה). כדי שיאכלו אותם, ועי"ז יעלו את הניצוצות הקדושות אל הקדושה.

משא"כ עתה בהיותם במדבר שהיו אוכלים את המן שהוא לחם אבירים, שאדברא הוא גמל עמהם חסד, שהיה מזכך טבעם ומקרבם אל הקדושה, ועי"ז היתה טענתם שהם חפצים לעבוד את השי"ת באכילה באופן של העלאת הניצו"ק, שהם ירדפו אחר הדל ויגמלו עמו חסד דהיינו שיתקנו את הניצו"ק המשועים לישועה. וזהו שאמרו "זכרנו את הדגה" כי עתה בהיותינו במדבר המן הוא כזרע "גד" הריפ"מ מ' דג', דהיינו המן הוא גומל טובה עמנו ואנו הדלים, וא"כ אין לנו עבודה באכילה זו, אמנם באמת חטאו בזה, כי לא היה להם לחקור אחר דרכיו של הקב"ה, כי לכל מקום זמן יש את העבודה שלו שבה חפץ הקב"ה, ויהודי צריך לעשות את המוטל עליו, בלי לשאול שאלות. ובמדבר היתה עבודתם לברר את הניצו"ק כדי שיצאו לחירות, ובמדבר היו צריכים זיכור כדי להתדבק אל הקדושה. ואחר שהתבוננו בטענה זו שלהם, הבינו שלכן הראם הקב"ה פורענות זו של האספסוף, כדי לעוררם על חטאם זה בהרהורם אחר דרכי הקב"ה בנתנו להם עבודת אכילה זו.

ובזה אפשר לרמז עוד ענין הנו"ן הפוכה, להורות שהיתה פורענות שניה שלהם בענין זה שהתלוננו שעבודת ה'נונא" דהיינו "הדגה" נעשתה להם "הפוכה" ונעשה "גד" שהמאכל גומל עמהם חסד וכנ"ל, ומה שצריך ללמוד מזה, שיש לכל אחד לעשות את המוטל עליו ואת העבודה ששולח לו השי"ת ולא לשאול ולא לחקור אחר זה.

נערך ונקלט ע"י הר"ר משה מנחם העבט הי"ד

בפרשתנו (י' לה) **ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך**, ופסוקים אלו מוקפים בנו"ן הפוכה משני עבריהם תחלה וסוף, ודרשו מזה חז"ל (שבת קט"ז) דאין מקומה של פרשה זו כאן, ונכתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, פורענות שניה היא "ויהי העם כמתאוננים" ופורענות ראשונה "ויסעו מהר ה', ובתוס' (י"ה פורענות) מבאר שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר. ואם כי אין לנו כלל השגה בדור ההוא שהיה דור דעה, אלא שכפי מה שכתוב, הרי בבחינה כלשהיא לפי מדרגתם ה' נחשב להם כאילו ברחו מהר ה', וא"כ כ"ש שאנו בדור שפל כ"כ יש לנו לזיזוהו אחר יו"ט שבועות נעלה ומרומם כ"כ, שלא נהיה חלילה כבורחים מהר ה', אחר שהיינו קרובים להר סיני, אלא עלינו להתחזק בלימוד התורה הקדושה ובקיום המצוות, שיהיה הקשר שלנו עם התורה קשר של קיימא.

ובכלי יקר כתב לבאר רמז הענין של הנו"ן הפוכה, הדנה בלשון הגמ' **נונא** הוא דג, והדבר ידוע שטבעו של הדג הוא לברוח לעומק הים כי המים הם מקור חיותו. וישראל נמשלו לדגים שעיקר חיותם במים ואין מים אלא תורה. וע"כ אחר שנסעו ישראל מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר, רמזה תורה נו"ן הפוכה, להודיע דמה שנסוגו אחר מהר ה', הרי זה כדג הפוך הפורש ממקום חיותו אל מחוץ למים. ויש לבאר, דכאשר האדם מרגיש חולשה בלימוד התורה, בפרט לאחר זמן נשגב כימי חיג השבועות, עליו ללמוד הרמז הנונא בנו"ן הפוכה, שידע בנפשו שמצד טבע הנפש הישראלי ה' עליו להשתוקק להכנס לתוך ים התלמוד, ומה שמרגיש משיכה לצאת ממנו, הוא היפך טבעו, וכמו דג שמשתוקק לברוח מן המים. וכשיזכור זה יוכל להתגבר על חולשתו, ולהכנס שוב לים התלמוד. אע"פ שכל התחלות קשות, מכל מקום מכאן ואילך יעבר לכם.

ונראה לרמז בזה ע"פ דברי הרה"ק מראפשיץ **בזרע קודש** עה"פ (ט, א) והאספסוף אשר בקרבו התאווא תאוה, וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר. דלכא' יש להבין דהא תינח מה שבכו האספסוף, הרי הם היו הערב רב שנתערבו עם ישראל בצאתם ממצרים, אך מה שבכו בני ישראל הוא פלא, איך דור דעה כהדור ההוא הגיעו לפורענות זאת שנאמר בהם וישבו ויבכו גם בני ישראל. וביאר בקדשו ע"פ מה דאיתא בשם הבעש"ט הק', דאם רואה אדם את חבירו שעבר עבירה, בידוע שיש

למה יש צורך לבאר את טבע היתוש ואת הטעם מדוע נקרא שמו בריה קלה, מה קשור כל זה לעונש שקיבל טיטוס.

ובמדורש ירחיב (את רי"ה) מובא פשט נפלא. שהרי ד' הכוחות שנמצאים באדם לצורך קיומו כח המושך, כח המחזיק, כח המעכל, וכח הדוחה - כ"א שייך ליסוד אחר מהד' יסודות, המושך ליסוד הרוח, המחזיק ליסוד העפר המעכל ליסוד האש, והדוחה ליסוד המים. וכיון שטיטוס הרשע גידף כלפי מעלה שכביכול אין כוחו אלא במים - קיבל מידה כנגד מידה בריה קלה שמכניסה ואינה מוציאה שאין לה בכלל יסוד המים, ודוקא אותה בריה בלי יסוד המים תעניש את טיטוס הרשע כגמולו!

אחרן ששלט באש המחלוקת שלט בטבע האש

וכן מציינו ענין הד' יסודות בכוחות ומידות האדם, שייסוד העפר מושך לעצלות, עצבות וכבידות, יסוד האש להתלהטות אש הכעס, שגורם למחלוקת ר"ל, יסוד המים גורם לתאוות, ויסוד הרוח מביא התנשאות וגאווה. וכן הכל ג"כ להיפך לצד הקדושה, יכולת התמדה ושקידה מיסוד העפר, התהלכות והתחדשות מיסוד האש, תענוגים רוחניים מיסוד המים, ויגבה לבו בדרכי הבורא מיסוד הרוח.

והנה כאשר צדיק מושל על כח אחד מהיסודות בעצמו, מקבל עי"ז כח למשול בכח אותו יסוד בבריאה בבחינת להיות מושלים בקרב תב"ל. וע"כ אומר המדרש שבזמן קריעת ים סוף הים ראה וינוס, מה ראה שנס "ראה ארונו של יוסף". שכיון שיוסף הצדיק עמד בניסיונות של יסוד המים - יכול היה למשול ביסוד המים, והיה מוכרח הים לנוס ממנו. ולפי"ז ג"כ מובן כיון שטבע הכהנים שהם קפדנים יותר, ועיין בנועם אלימלך ב' משפטים וכן במהר"ל בחידושי אגדות (סנהדרין ק"ה) שזה מגיע מצד קדושתם היתירה, שהיו הכהנים קפדנים יותר. שכל קדוש הוא אש. וכמו שנאמר בתענית (י' ע"ג) לגבי ת"ח שאורייתא מרתחי ליה, שהלא דברי כאש. [נמאידך זה ג"כ הסיבה לגודל זריזות הכהנים כמובא בשבת ק"ד ע"ב ובתפארת ישראל תמיד פ"א מ"א ויכין אות יא - שלכן נקראים הכהנים הצעירים פרחי כהונה שמחמת זריזותם היתירה - היו נראים בשעת עבודתם כאילו פורחים באויר].

והשתא מובן שכיון שמידתו של אהרן הכהן להיות רודף שלום ואהוב שלום, למשול ביסוד האש והמחלוקת ולהכניעו, [ומובא שרמוז ביועש כן אהרן שלא שינה - שכאשר היה אומר לכל צד במחלוקת שהשני באהבה עמו - נעשה כן באמת ולא היה בחינת "שינוי"] וע"כ קיבל כח להיות מושל על יסוד האש ולשנות טבע האש שישונוט באלכסון כלפי נר האמצעי!

ב' הפירושים ב"לא שינה" אחר הם

ואפשר להוסיף ששני הפירושים ב"מלמד שלא שינה" ע"פ הספורנו אחד הם, שמובא בספורנו שכדי שתהיה השראת השכינה בישראל צריך שתהיה אחדות בכלל ישראל. והרי הגמ' בשבת כ"ג מביאה שבמנורה היתה עדות לישראל שהשכינה שורה בישראל, שכאשר הדליק אהרן הכהן את הנרות הימניים שבמנורה פעל על בני"ה התלמידי חכמים והצדיקים, וההדלקה בנרות השמאליים פעל על העמי הארץ ופשוטי בני"ה, שכולם היו כלפי הנר האמצעי שרומז לשכינה, שכולם מכונים לש"ש ובהם אוחדם יחד לאגודה אחת שכולם רוצים לעשות נח"ר לבורא, ועי"ז שרתה השכינה בישראל. ולפי"ז זה שלא שינה מהציווי להטות אש הנרות שכולם יהיו באלכסון כלפי הנר האמצעי, זה גרם לאחדות, ולמצב שלא שינה, שלא היה צורך לשנות לצורך השלום!

ערבי נחל

אמרים ערבים ממאורי החסידות

הגאולה תהיה מתוך גדולה ונחת

ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה וגו' (במדבר י"ג, ז) "נ"ל דאיתא בתנא דבי אליהו, דהגאולה שאנו מצפים שתהיה במהרה, תהיה מתוך גדולה ונחת, כי במצרים כתיב ופרעה הקריב, שהיה ע"י יסורין, מחמת שלא היה להם עדיין תורה ומצוות, אבל עתה יש לנו תורה ומצוות תהיה הגאולה מתוך עושר ומרוב כל. וז"ל ותקעו בהן - כי תקיעה רומז לאברהם מדת החסד, קול פשוט כי מדת אברהם היה חסדים פשוטים בלי תערובת דין ח"ו, וזהו ותקעו בהן - ע"י מדת החסד, ונועדו אליך כל העדה - יהיה הגאולה במהרה - אכ"ה.

(אור לשמים)

צריך לקדש כל הז' שערים שבארם שיאירו באור התורה

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח' ט). הנה יש ז' שערים באדם, שתי עיניים שתי אזניים שתי נקבי החוטם והפה, וצריך האדם לקדש הז' שערים האלו, ולהתנהג כל כך בקדושה עד שיאירו כולם באור התורה. וזהו ענין שבעת קני המנורה, דאור התורה העליונה נקרא "פני המנורה", ואמרה תורה אל מול "פני המנורה" יאירו שבעת הנרות.

(בארות המים)

כירידת המן הראה הקב"ה לישראל פנים שוחקות ועין טובה להמשיכים אליו

והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח (במדבר י"א, ז). לכא'ו אינו מובן מאי "ועינו" שמשמע ראיית העין, וביאור הדברים הוא, שאמרו חז"ל מפני מה מיהדר אפיה דל"ת מגימ"ל, שהוא גומל דלים, שהמקבל בוש להסתכל בפניו של הנותן, וכי, והשי"ת הוא גומל דלים לבני"ה בהקמן, אך לא צריך למיהדר אפיה, כי המן היה רק לזכך את נשמתן, ולבוא להזדככות גדול, בכדי להשרות שכונתו ביניהם, וע"י המן נזדככו עד לבוא במ"ט שערי קדושה, ולזה אח"כ, והמן כזרע ג"ד שהוא גומל דלים, אך לא כשאר ג"ד שצריך למיהדר אפיה, כי עינו כעין הבדלח"ח בגימ' מ"ט - שערי הקדושה, שבאו למ"ט שערי קדושה, ואדברא הראה להם פנים שוחקות ועין טובה להמשיכם לשכונתו.

(מאור ושמש)

משה החשיב עצמו עניו גם נגד בני אדם

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר י"ב, ז). יתכן כי הענוה לפעמים באה לאדם מצד חושבו פחיתותו נגד רוממות הקב"ה, אבל לא נגד בני אדם, ומעלת מרע"ה, שחשב עצמו כאין אפי' מכל האדם, נגד בני"ה הי' חושב עצמו כאין וגם ע"י בני"ה הי' עניו וזהו ענוה גדולה.

(נועם מגדים)

התורה חסה על ממונו של ישראל

נערך ע"י הרה"ג ר' נפתלי מרדכי ראזענבוים שליט"א

הנה בפרשת בהעלותך שאנו קורין השבוע, והוא אע"פ דק"ל אין עניות במקום עשירות, מ"מ אם אין נפק"מ גדולה בזה החמירה תורה מפני שחס הקב"ה על ממונו של ישראל, והוא מה שנאמר, עשה לך שתי תצורת כסף (במדבר י, א), ואיתא בגמ' (ראש השנה כז.) שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וכו', ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף, מאי שנא התם דזהב ומ"ש הכא דכסף, ואיבעית אימא התורה חסה על ממונו של ישראל, כ"כ על ממונו של ישראל, אפילו במקום שיש איזה זילותא דאיסורא, לכן הבה ונתבונן האין לנוהג הלכה למעשה בענין זה בס"ד:

הלכה למעשה

חייב כל אדם לצמצם בהוצאותיו שלא יפזר ממונו לריק בשביל תאוות האכילה וכדומה, שהרי בזה שמפזר הוא ממונו לריק, מחסר הוא מחשבונו הקצובה לו בראש השנה בשביל מזונותיו של אדם, והתורה חסה על ממונו של ישראל שלא ילך לטמיון לחינם. ואף אם חננו ה' שהוא עשיר גדול, לא ילכש בגדי ריקמה חשובים מאד, כי נפש הוא חובל, מפני שהוא גורם שאחרים שאין ידם משגת, יראו ממנו וירצו לעשות כמעשהו, וסוף שלווים ואינם משלמים, או גוזלים וחומסים ר"ל, אלא כל בר דעת ישית עצות בנפשו וימלך בקונו, איך ובמה ומתי וכמה ראוי להוציא, ובמה ראוי לצמצם, וינהוג כשורה בדרך ישרה לפי מה שהוא אדם, באופן שיהיה תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם.

ואף אם עשיר הוא שמרבים עשות טוב, לא מפני זה הותר להם לפזר ולעבור על בת שחית, שהרי עדיין לא העשירו את כל העניים ועתידים ליתן דין וחשבון במה שהוציאו את ממונם אשר הופקד בידם:

אין לבשל אולכין יותר ממה שצריך לו בסתם, כיון שע"ז גורם להפסד האולכין ע"י שיצטרך לזרוק לאשפה, והתורה חסה על ממונם של ישראל. וכ"כ אין לשים שמן בנר יותר מן הצורך, כיון שזה שדולק יותר מהנצרך הוי הפסד שהתורה חסה בו:

אין לו לאדם לזרוק כלים או בגדים לאשפה, אלא ימסרנו לאנשים הצריכים לו, או לגמ"ח יד שניה, בכדי שלא להפסיד ממונם של ישראל. ומה שנראה בעיני העם כמכועה, אצל העני הוא משובח ומפואר. ומה שאצל העשיר הוא דישון, אצל העני הוא ראשון, וחביב כאישון, ומעצת ה"ציה"ר המראה לו שהוא בושה וכלימה ליתן דברים של מה ולכן הוא זורק, ואינו נכון לעשות כן. ולכן מי שרואה חבירו שזורק כליו להשחיתה, מצוה עליו להציל את הכלים משום איסור להשחית ממונו ישראל:

אין להשתמש בכלים יקרים לנוי במקום שיבואו לידי הפסד ע"י, כגון להשאיר יין לאורך זמן בכלי כסף וכדומה, שהרי היין מקלקל ומשחיק הכסף, והתורה חסה על ממונם של ישראל בדברי נוי ואפילו לדבר מצוה:

אף דחולו של מועד מיקרי מועד ואסור בעשיית מלאכה, מ"מ מותר לעשות במלאכה בדבר האבה, כיון שהתורה חסה על ממונם של ישראל:

יש להחמיר שלא ליתן לבהמה מאכל הראוי לאדם, [כגון ליתן פת לצפורים בשבת שירה, או לזרוק פת לפני האווים בגן חיות וכדומה], כיון שחס הקב"ה על ממונם של ישראל, וידוע שמאכל אדם יקר יותר ממאכל בהמה, ואם אין אוכל אחר חוץ מזה מותר להאכילו:

אין לקנות במבצעים שעושים בעלי החנויות בכדי להטעות את הקונים שיקנו כמה שיותר בכדי להרויח, אם אין לו צורך בזה, שהרי חסה התורה אפילו על שוה פרוטה. ומכל שכן שלא ירגיל עצמו להגף הכרטיס אשראי בלי שום כוונה תחילה, רק בכדי למלא הרגשות שזכה לקנות דברים בזול הזול, ובעצם אין לו שום צורך בדברים אלו, ויש לעורר העם בדברים אלו, כי רבים חללים הפילה בעו"ה, ויש לגדור גדר בזה:

כל שבאה הוראה לפני חכם ואפשר לו להתיר בריוח בלא מחלוקת מי שראוי לסמוך עליו, אין ראוי לו להתחסד ולחזר אחר החומרות יותר מדאי, אלא יחוס על ממונו של ישראל שאף התורה חסה על ממונו של ישראל, וכן במקום שיש ספק מדרבנן, אין לנו לאבד ממונם של ישראל, שהוא וודאי אסור מדאורייתא, וחומרא המביאה לידי הפסד ממונו לאחרים, אין מקום ושושן לחומרא זו כלל, ואין לאסור דברים המותרים בסתם, אלא ע"י ראייה ברורה וחוקקה, ומי שאוסר במקום שאין צורך, עליו מתוודים אנו מה שהתרת אסרת, ומה שהקלת החמרת, ועליו לבקש מחילה מחביו על שחטא כנגדו, כדין כל עבירה שיש אדם לחבירו. וכן קודם שמחמיר על עצמו צריך להתבונן בנפשו, אם אינו מחמיר רק בגלל מה יאמרו אחרים, ואין לבו לשמים, כי ענין חמור הוא מאוד לאבד ממונו ישראל. ולכן יש לכל אדם לקבוע לו רב הראוי להוראה, בכדי להסתלק מן הספק ויפסיד ממונו בהוראה:

טו. ספר המנהיג (הלכות דבר האבד וחולו של מועד אות שלא), חזון איש (אור"ח סי' ס"ד), וביטור בזה מציינו בספרי (דאה פסיקא פ"ו) ו"ל, ר' שמעון אומר, פסח וסוכות שאינם עונות מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה, עצרת שהיא עונת מלאכה, אמרה תורה שאינה אלא יום אחד, מלמד שחסה התורה על ישראל שלא יבטל ממלאכה [היינו על ממונם של ישראל] ע"כ: טז. רש"י (תענית כ: ד"ה אין), מגן אברהם (סימן קטא ס"ק א): זי. מחצית השקל (ש"ס), משנה ברורה (ס"ק יא): יח. ביאור הלכה (סימן תקט"ד) (ואין): יט. המאירי (חולין מט: ד"ה כל): כ. שו"ת תשב"ץ (חלק א סימן סז): כא. שו"ת מהרי"ק (שורש פ"א): כב. הר"ש (כלל ב סימן יז), רמב"ן (חולין קי. ד"ה כבדא): כג. שו"ת מעשה האוונים (תשובה ו), ספר המכריע (סימן טו): כד. שו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן קב):

יב. פלא יועץ (ערך ותרתום): יג. נתיבות המשפט (סימן רסא ס"ק א), מתנה אפרים (הלכות זכיה מהפקדן סימן ו); יד. ריטב"א (יומא פד: ד"ה התורה), שו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן ד), עפ"י הגמ' (יומא ז') בכל יום חותה בשל כסף ומערה לתוך של זהב, ובי"כ חותה בשל זהב ובה היה מכניס. ובגמ' בכל יום בשל כסף אמאי, ותיצ"ר מפי שהתורה חסה וכו'. הרי שאף בבית המקדש דאמר' ביה אין עניות במקום עשירות, מ"מ כיון דאפשר באופן שלא יבוא לידי הפסד כ"כ אסרוהו. וביטור מזה מציינו בגמ' (מנחות פו:) כתיב למאור, ולא כתיב למנחות, והטעם מפני החיסכון. מאי חיסכון, התורה חסה על ממונם של ישראל. ופירש רש"י (ד"ה חסכון) לפי שהמנחות מרובות וצריכות שמן הרבה, ואילו היה צריך לחזור במנחות נמי אחר זך וכתיב כמו למנורה היו מפסידין שהיו לוקחים אותו ביוקר, ע"כ. וכן פסק המגן אברהם (סימן רמב ס"ק א) במקום שמייקרון השער של הדגים, יש לעשות תקנה שלא יקנו דגים כמה שבתות. ומביא ראייה ממשנה (כריתות פ"ק א משנה ז) דאיתא שם, שתיקן רשב"ג כמה קולות בדיני קנים בכדי להוריד השערים, וכש"כ בנידון דידן. ובמחזיק ברכה (ש"ס א) מביא דין זה ביתר ביאור, דוודאי מצוה לפזר מממונו בכדי לכבד את השבת, אמנם כאן כיון דיכול לעגן את השבת בשאר דברים ולא יבטל לגמרי מצות העונג שבת, ע"ז אמר' דמוטב שיבטל עונג דגים בשבת אחת בכדי שיוכל לענגו שבתות הרבה, כיון דאם היה קונה דגים לא היה קונה דבר אחר מחמת יוקר השער, והשאת במקום דגים יקני דבר אחר שמתענג בו, ונמצא יבטל מבטל העונג כי חילופי דגים מתענג בדבר אחר, והתורה חסה על ממונם של ישראל:

[וכס"ף] בהגיעו לפרק נישואיהן, אב ואם בוכים ומבכים, ואין להם מושיע. וכתנה רעות רבות וצרות שעוברים על ראש העניים. ומי גורם לכל זה אם לא ריבוי הוצאות ומותרים המלוכשים שנעשו קבע בעו"ה, שגורמים בזה רעה לעצמם בזה ובבא, וגם לכל העולם כולו. ואפילו בשבת שחייבים ללבוש בגדים נאים, וכמו שדרשו רז"ל (שבת ק"ג) שלא יאה מלוכשן של שבת כמלוכשן של חול, כתב בספר חמדת המינים (להרה"ג מהר"י אלאוי זצ"ל - שבת פרק ז') ו"ל, ולא תלבשה בגדים טובים ומשובחים יותר מדאי אלא ביונים, וכל שכן בנות הבינוניים שצריכות להכיר בשיעורן ובל תלבשן קצאה ללבוש כבנות עשירי עם אלא כל אחת לפי שיעורה, וזה גם כן מן הדת היהודית שלא לאבד ממונו בעליהם כי התורה חסה על ממונם של ישראל: להמנע מהתלבש בבגדים נאים ביותר כדי שלא יקנאו בו: ז. פלא יועץ (ערך ותרתום): ח. פלא יועץ (ערך כיליות): ט. עפ"י הרבינו בחיי (שמות יב, ז) ו"ל, כי מאחר שנתור עומד לשריפה, לכך חסה עליו התורה תחילה ואמרה, ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו, כדי שלא תפסיד ממונו, עכ"ל: י. שפת אמת (מנחות פט. ד"ה התורה) ממה שאמרו שאסור למלא נרות המנורה יותר ממה שצריך לו ללילה, ויש לפרש, שזה עצמו שה' דולק בחנם על היום הוי הפסד: יא. רבינו בחיי (ש"ס) ומביא ראייה ממה שהזוהרה תורה בבניה, לגר אשר בשערך תתנה ואכלה או מכור לנכרי (דברים יד, כ), הרי שאף שאסור לישראל לאוכל, מ"מ כיון שיוכל ישראל להרוויח ע"ז אסור לזרוק לחינם. וכן מציינו אצל יעקב אבינו שחזר ומסר נפשו בשביל הפכים הקטנים בכדי שלא יאבדם:

מסודות זושקא בארה"ק
מסודות של כ"ק מרן רביה"ק ד"ע
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פתחו לי שערי צדק
אבא בם אודה קה

בחדרת ובחדרת קודש
הנו לשגר בזה את ברכותנו המאליפות
ברכת הצלחה גדולה וסיעתא דשמיא
קדם הא אצדיק וחסיד
רועה נאמן לעולמו על ישראל הדרתו
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממאנסי
בן חבב ל"ק מרן רביה"ק ז"ע
וכל תלויים אליו

דרגת פתיחת שערי בית המדרש
"תהילת דוד - זושקא ממאנסי"
פינת יקרת ואבן שואבת
לצמאי דעת מכביש ה'

ובת אבותינו רבוה"ק תעמוד לימינו ימען ימען לחושיע
לכלל ישראל הנצפים תמיד לישועה
לחושיע בדבר ישועה ורחמים
ברחמינו ובשמינו ומכל העניים לטובה ולבכירה
ולדורות פעלים בתורה ובחסידות לכבודו ותיבדוק אכ"ר.

ויהי אנשים אשר היו עומאים לפניך ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא: ויאמר אליהם משה עמזו ואשמעה מה ילוח יהוה לכם:

מתי נאמרו תרי"ג המצוות על כל פרטיהן למשה

הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנודר למשה, שמסיני היו כולם כללותיהן ודוקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב.

עונש מחלל שבת ומגדף, ירושת בת במקום שאין בן

כתוב בתורה (ויקרא כז, א-י): "וַיִּקַּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׁרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלַל וַיִּבְיֹא אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשָׁם אָמַר שְׁלֹמִית בַּת דָּגְרִי לְמֹשֶׁה דָן: וַיִּנְיָחֻהוּ בַּמִּשְׁפָּחָה לְפָרֵשׁ לָהֶם עַל פִּי ה'".
עוד כתוב בתורה (במדבר כז, ה-ז): "וַיִּתְקַרְבְּנָה בְּנֹת צִלְפָּחֵד בֶּן הַכֹּהֵן וְגַלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מִחֲלָה נָעָה וְחֻגְלָה וּמְלָכָה וְתַרְצָה: וַתַּעֲמִדְנָה לְפָנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה פָּתַח אֶהְלֵךְ לְאֹמֶר: אָבִינוּ מִת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעֲדִים עַל ה' בְּעֵדַת קָרָח כִּי בָקִטְאוּ מֵת דְּבָרִים לֹא הָיוּ לוֹ: לָמָּה יִגְרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן וְתָנָה לָנוּ אֶחָדָה בְּתוֹךְ אֶחָי אָבִינוּ: וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לְפָנֵי ה'".

מפרש האור החיים הקדוש (במדבר כז, ה): "אמרו בבבא בתרא (קט"א), וזה לשונם - אמר רבי חזקיה, שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, וכך היה אומר - יודע היה משה שבנות צלפחד ירושת, אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה. וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב על פי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על דין. וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב ע"י משה, אלא שנתייב מקושש ונכתבה על ידו, עד כאן

וקשה לדברי ברייתא זו מברייתא שנחלקו רבי עקיבא ורבי שמעאל בסדר תניית התורה, שכלם מודים שנאמרו כללות התורה ופרטיה בסיני, ולפי ברייתא זו לא נאמר למשה אם יטלו חלק בכורה אם לא, עד שנת הארבעים, שהיה בערבות מואב אחר מיתת אהרן. שכן אמר הכתוב - ולפני אלעזר, היא למדת שמת אהרן. בשלמא פרשת מקושש, לפי שהיתה בשנה ראשונה, כאומרם ז"ל (ספרי ח"א ק"ג, א), נוכל לומר שהיה ה' אומרה למשה בסיני, אלא

בגמ' (סוטה לז, א) מצינו: "תניא רבי ישמעאל אומר, כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד. ר' עקיבא אומר, כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב".

פירש"י (שם ובזחים קטו, ג): "שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקדוש ברוך הוא עם משה בישוב ולמדו כל התורה, כדכתיב - ויודר ה' אליו מאהל מועד לאמר 'ויקרא א, א). כללות נאמרו בסיני, בסתם נאמרה תורה בסיני ולא נתפרשה לו. כגון, בסיני נאמר (שמות כ, כט) - 'זבחת עליו את עלותיוך ואת שלמיך', ולא פירש מתן דמים כיצד, הקטרת אימורים והפשט ונתוח וכליל של עולה, ובספר ויקרא באהל מועד פירשה. ונשתלשו בערבות מואב, מפי משה לישראל".

מדברי רש"י בפירוש דעת רבי ישמעאל - "שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקדוש ברוך הוא עם משה בישוב ולמדו כל התורה, כדכתיב ויודר ה' אליו מאהל מועד לאמר, כללות נאמרו בסיני, בסתם נאמרה תורה בסיני, ולא נתפרשה לו", משמע שלדעת רבי ישמעאל, קיבל משה כשעלה להר סיני למשך ארבעים יום, רק את כללות המצוות, אך את פרטיהן למד שנה שלימה מאוחר יותר, כשהוקם המשכן.

וכך מצינו במדרשים (ויק"ר תשא פמ"א, ג תנחומא שם ס"ו ט"ו): "ויתן אל משה ככלתו (שמות לז, יח), א"ר אבהו, כל ארבעים יום שעשה משה לממעלו, היה לומד תורה ושוכח. לסוף אמר ליה - רבש"ע הרי באו ארבעים יום, ואיני יודע דבר. מה עשה הקדוש ברוך הוא, משהשלים ארבעים יום נתן לו את התורה במתנה, שנאמר - 'ויתן אל משה ככלתו'. וכי כל התורה למד משה, והלא כתיב (איוב יא, ט) - 'ארוכה מארץ מדה'. אלא כללים כללים למדה הקדוש ברוך הוא למשה, שנאמר - 'ככלתו'".

אבל לדעת רבי עקיבא שחולק על רבי ישמעאל, גם הפרטים נאמרו למשה בסיני, וכך איתא בגמ' (ברכות ה, א):

"אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב (שמות כז, יג) - ['עלה אלי ההרה] ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", לחות - אלו עשרת הדברות, תורה - זה מקרא והמצוה - זו משנה, אשר כתבתי - אלו נביאים וכתובים, להורותם - זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".

וכן במדרש (תנחומא תשא ס"ו ט"ו): "כשם שקראתי אתכם כלה, אף התורה קשטתיה ותקנתיה כלה, היא וכל כלי ארגיליא שלה, מקרא, משנה, תלמוד, הלכות, אגדות, ונתתיה למשה כלה".

שנתייב מקושש וכו', מה שאין כן מה שלפינו. ועוד כפי זה מת אהרן חסר ידיעת התורה בפרט דין זה.

ונראה כי לעולם כל משפטי התורה נאמרו למשה בסיני כללות ופרטות, וכמו כן פרשת נחלות, והיה יודע משה ואהרן שהבנות יטלו גם חלק בכורה. ומה שאמרו בברייתא - לא היה יודע שיטלו חלק בכורה, פירוש בארץ ישראל. הכונה, אם תחשב ראוי או מוחזק, לפי שאין הבכור נוטל פי שנים אלא במוחזק ולא בראוי, ודבר זה לא בא מחמת חסרון ידיעת ההלכה, אלא חסרון ידיעת מציאות, זה אם קרוי מוחזק או ראוי, וחסרון ידיעת דבר זה אינו חסרון דיני התורה.

והנה לפי מה שכתב האור החיים הקדוש, שממקושש אין קושיא, כי היה בשנה ראשונה, מיושבת גם פרשת המקלל (ויקרא כז, יג) שכתוב שם: "ויניחיהו במשפחם לפרש לקהם על פי ה'". שהרי רש"י (שם) הביא את דברי הספרי (אמור פיר"ד אות ה): "ויניחיהו לבדו, ולא הניחו מקושש עמו, ששניהם היו בפרק אחד. ויודעים היו שהמקושש במיתה, שנאמר (שמות לז, יח) - 'מחלליה מות יומת', אבל לא פורש להם באיזו מיתה, לכן נאמר (במדבר כז, ז) - 'כי לא פורש מה יעשה לו'. אבל במקלל הוא אומר - 'לפרוש להם', שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו".

והחזון איש (או"ח סי' קכ"ה ס"ק ד) כתב תירוץ אחר: "הנה לא נאמר בסיני דין המחלל שבת ודין מגדף ופרשת נחלות, וכמו שאמרו רז"ל, משום שמגלגלין זכות ע"י זכאי. ומכל מקום אינו חסר מתרי"ג מצוות בסיני בשביל זה, שאינו אלא פרטי דינין. ואולי לא היה משה רשאי לדון ע"פ מה שקבל בסיני, אלא אם כן נצטוו כבר למסור את הדין ההוא לישראל, ולכן הוצרך להקריב משפטן לו, וע"י זה נצטוו להגיד לישראל, שמגלגלין זכות ע"י זכאי. ולא משמע כן, וצ"ע".

פסח שני

הן לפי האור החיים הקדוש, והן לפי תירוץ הראשון והעיקרי של החזון איש, יש להקשות על פרשת פסח שני (במדבר טו, ח), שכתוב: "ויאמר אליהם משה עמזו ואשמעה מה יצוה ה' לכם", ופירש"י: "ואויה היתה פרשה זו הואמר ע"י משה, כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות ע"י זכאי". שהרי נתעלמה ממה ההלכה, ולא המציאות, וגם מצוות פסח שני היא מצוה בפני עצמה בתרי"ג המצוות, ולא רק פרט במצוה, וצ"ע.